

ZAWIADAMIANIE O OPUSZCZENIU PRZEZ SKAZANEGO ZAKŁADU KARNEGO I INNEGO OŚRODKA ODOSOBNIENIA

BLANKA J. STEFAŃSKA*

DOI: 10.26399/iusnovum.v15.4.2021.28/b.j.stefanska

I. KSZTAŁTOWANIE SIĘ ZAWIADAMIANIA POKRZYWDZONEGO O OPUSZCZENIU PRZEZ SKAZANEGO ZAKŁADU KARNEGO

Kodeks karny wykonawczy pierwotnie nie przewidywał obowiązku zawiadomienia pokrzywdzonego o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego. Obowiązek ten został wprowadzony Ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹, na mocy której został dodany do tego kodeksu w rozdziale X o intytulacji „Kara pozbawienia wolności” oddział 13 zatytułowany „Informowanie pokrzywdzonego o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego”, a w nim został ulokowany art. 168a, przewidujący obowiązek zawiadomienia pokrzywdzonego o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego.

Wprowadzenie tego przepisu realizowało wynikający z art. 4 ust. 3 i 4 Decyzji ramowej Rady z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym (2001/220/WSiSW)² obowiązek, by w przypadkach, gdy osoba oskarżona lub skazana za przestępstwo zostaje zwolniona, można było, gdy będzie to konieczne, a co najmniej w przypadkach, w których dla ofiar może powstać sytuacja zagrożenia, podjąć decyzje o zawiadomieniu o tym ofiar oraz zapewnić, by ofiary miały prawo do jego nieotrzymania, chyba że jego przekazanie jest obowiązkowe stosownie do warunków odnośnego postępowania karnego. Obecnie obowiązek ten wynika z art. 6 ust. 5 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2012 r., ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW³, według

* dr, adiunkt, Wydział Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego, e-mail: blanka.stefanska@lazarski.pl, ORCID: 0000-0003-3146-6842

¹ Dz.U. z 2004 r., nr 93, poz. 889, cyt. dalej jako nowela z 2004 r.

² Dz. Urz. WE L 82/z.

³ Dz. Urz. L 315/57.

której należy zapewnić ofiarom możliwość uzyskania bez zbędnej zwłoki powiadomienia o tym, że osoba tymczasowo aresztowana, oskarżona lub skazana w związku z przestępstwami jej dotyczącymi została zwolniona lub zbiegła z miejsca zatrzymania oraz o wszelkich odpowiednich środkach wydanych w celu ich ochrony w wypadku zwolnienia lub ucieczki sprawcy.

Pierwotnie na wniosek pokrzywdzonego sędzieja penitencjarny lub dyrektor zakładu karnego – zgodnie z ówczesnym art. 168a k.k.w. – był obowiązany niezwłocznie zawiadomić pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osobę, pod której stała pieczę pokrzywdzony pozostawał, o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego po odbyciu kary, ucieczce skazanego z zakładu karnego, a także o wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu:

- 1) przepustki z zakładu karnego typu półotwartego (art. 91 pkt 7 k.k.w.) lub z zakładu karnego typu otwartego (art. 92 pkt 9 k.k.w.);
- 2) zezwolenia na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub osobą godną zaufania (art. 138 § 1 pkt 7 k.k.w.), zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru (art. 138 § 1 pkt 8 k.k.w.), zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego pod konwojem funkcjonariusza Służby Więziennej, osoby godnej zaufania lub samodzielnie, na czas nieprzekraczający 5 dni, w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny oraz w innych wypadkach szczególnie ważnych dla skazanego (art. 141a § 1 k.k.w.) albo zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego, zwłaszcza w celu podejmowania starań o uzyskanie po zwolnieniu odpowiednich możliwości zamieszkania i pracy (art. 165 § 2 k.k.w.);
- 3) przerwy w wykonaniu kary;
- 4) warunkowego zwolnienia.

Obowiązek ten Ustawą z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy⁴ został rozszerzony o zawiadomienie przez sędziego penitencjarnego lub dyrektora zakładu karnego, jednostki Policji, właściwej dla miejsca pobytu skazanego w wypadku zwolnienia z zakładu karnego po odbyciu kary skazanego z zaburzeniami preferencji seksualnych odbywającego karę pozbawienia wolności za przestępstwo określone w art. 197–203 k.k., popełnione w związku z tymi zaburzeniami, a także w wypadku ucieczki takiego skazanego z zakładu karnego (art.168a § 3 k.k.w.).

Ustawą tą zmieniono też art. 166 § 2 k.k.w., zobowiązując dyrektora zakładu karnego do zawiadamiania jednostki Policji, właściwej dla miejsca pobytu skazanego o zwolnieniu osoby skazanej za przestępstwo określone w art. 197–203 k.k., popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. Łatwo zauważyć, że taki obowiązek wynika też z art. 168a § 3 k.k.w. i podwójne regulowanie tego samego nie najlepiej świadczy o poziomie legislacji.

Ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw⁵ doprecyzowano, że jednostką Policji jest

⁴ Dz.U. z 2005 r., nr 163, poz. 1363.

⁵ Dz.U. z 2011 r., nr 240, poz. 1431, cyt. dalej jako nowela z 2011 r.

ta właściwa dla miejsca **stałego** pobytu skazanego (podkreśl. B.J.S.). Rozszerzono obowiązek zawiadomienia Policji na podstawie art. 168a § 3 k.k.w. na takie same wypadki opuszczenia zakładu karnego, jakie dotyczą pokrzywdzonego, oraz dookreślono, że ma to nastąpić niezwłocznie; obowiązkiem tym zostali objęci także skazani za przestępstwa popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa oraz skazanych odbywającego karę pozbawienia wolności orzeczoną za przestępstwo umyślne w wymiarze nie niższym niż 3 lata (art. 168a § 4 k.k.w.). Tę zmianę uzasadniano tym, że „ma na celu wzmocnienie ochrony społeczeństwa przed sprawcami szczególnie niebezpiecznych przestępstw, jakimi są przestępstwa popełnione w zorganizowanej grupie, jak również przestępstw o znacznym stopniu szkodliwości społecznej, o którym świadczy wysokość kary wymierzonej sprawcy. Niewątpliwie Policja, mając informacje o opuszczeniu przez takich skazanych zakładu karnego, będzie miała realną możliwość kontrolowania ich zachowania na wolności, czuwania nad przebiegiem procesu resocjalizacji, a także zapewnienia bezpieczeństwa pokrzywdzonym i innym osobom (świadkom), które mogą czuć się zagrożone na skutek przebywania na wolności wyżej wymienionych skazanych”⁶.

Rozszerzenie w art. 168a k.k.w. obowiązku informowania o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego nie tylko pokrzywdzonego, ale i jednostki Policji, spowodowało też zmianę tytułu oddziału 13 w rozdziale X przez wykreślenie słowa „pokrzywdzonego”, który tym samym przybrał tytuł: „Informowanie o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego”. Dodatkowo dodano normę, że jeżeli wobec skazanego wykonuje się kolejno kilka kar pozbawienia wolności, te wszystkie zawiadomienia wysyła się przez cały okres trwania pozbawienia wolności (art. 168a § 5 k.k.w.). Obowiązek zawiadamiania pokrzywdzonego został rozszerzony o zezwolenie na widzenie poza obrębem zakładu udzielone skazanemu odbywającemu karę aresztu wojskowego w dniu Święta Wojska Polskiego (art. 242 § 2 k.k.w.).

Ustawą z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka⁷ został rozszerzony obowiązek informowania także świadka o okolicznościach, o których jest zawiadamiany pokrzywdzony, ale tylko wtedy, gdy zachodzi uzasadniony wypadek (art. 168 § 6 k.k.w.).

Realizacji tego uprawnienia pokrzywdzonego służy obowiązek pouczenia go o prawie do złożenia takiego wniosku, który jest nałożony na sąd, kierujący orzeczeniem do wykonania (art. 168a § 2 k.k.w.) oraz nałożony nowelą z 2004 r. obowiązek przesyłania dyrektorowi zakładu karnego danych zawierających imię, nazwisko i adres pokrzywdzonego (art. 11 § 1 *in fine* k.p.k.). Nowelą z 2011 r. ten ostatni obowiązek został połączony z przesłaniem dyrektorowi zakładu karnego lub aresztu śledczego wniosku złożonego przez pokrzywdzonego (art. 168a § 2 k.k.w.). Jak podkreśla się w uzasadnieniu projektu tej noweli, „regulacja ta będzie stano-

⁶ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 39610, s. 30, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruk/3961>, dostęp: 18.11.2021).

⁷ Dz.U. z 2015 r., poz. 21, cyt. dalej jako nowela z 2014 r.

wiła dodatkową ochronę pokrzywdzonego w toku postępowania wykonawczego. Jego dane osobowe nie będą bowiem przesyłane bez aktywności pokrzywdzonego w postaci złożenia wniosku w trybie art. 168a k.k.w. (...) Dopiero bowiem złożenie przez pokrzywdzonego wniosku, o którym mowa w art. 168a § 1 k.k.w., powinno uprawniać właściwy sąd do przesłania jego danych osobowych dyrektorowi jednostki penitencjarnej wraz z tym wnioskiem”⁸.

Jednocześnie nowelą z 2004 r. dodano do Kodeksu postępowania karnego przepis zobowiązujący do niezwłocznego zawiadomienia przez sąd lub prokuratora pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osobę, pod której stała pieczęć pokrzywdzony pozostaje, o uchyleniu, nieprzedłużeniu lub zmianie tymczasowego aresztowania na inny środek zapobiegawczy, chyba że pokrzywdzony oświadczy, iż z takiego uprawnienia rezygnuje (art. 253 § 3 k.p.k.). Nowelą z 2014 r. obowiązek ten został rozszerzony o ucieczkę oskarżonego tymczasowo aresztowanego z aresztu śledczego oraz do adresatów zawiadomienia został dodany świadek – podobnie jak w wypadku opuszczenia zakładu karnego przez skazanego – w uzasadnionych przypadkach (art. 253 § 4 k.p.k.).

Ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁹ został wprowadzony, na wniosek pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osoby, pod której stała pieczęć pozostaje pokrzywdzony, a także w wyjątkowych wypadkach świadka, obowiązek zawiadomienia przez upoważnionego sędziego niezwłocznie o opuszczeniu przez sprawcę zakładu psychiatrycznego (art. 205a k.k.w.)¹⁰.

II. RODZAJE ZAWIADOMIEŃ

Zawiadomienia o opuszczeniu zakładu karnego przez skazanego – na podstawie kryterium podmiotu zawiadamianego – można podzielić na: 1) zawiadomienie pokrzywdzonego; 2) zawiadomienie świadka; 3) zawiadomienie jednostki Policji.

Ze względu na rodzaj opuszczanej jednostki można wyróżnić: 1) zawiadomienie o zwolnieniu z zakładu karnego; 2) zawiadomienie o zwolnieniu z aresztu śledczego; 3) zawiadomienie o zwolnieniu z zakładu psychiatrycznego.

⁸ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 39610, s. 9.

⁹ Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

¹⁰ O uregulowanie tej kwestii wnosili Rzecznik Praw Obywatelskich w piśmie nr IX 5179.2015.MK z dnia 14 listopada 2015 r., skierowanym do Ministra Sprawiedliwości, w którym wskazał, że art. 4 ust. 3 cyt. Decyzji ramowej precyzuje prawo ofiary do bycia poinformowanym o uchyleniu środków izolacyjnych wobec sprawcy czynu, zwłaszcza w sytuacji, gdy sprawca stanowi zagrożenie dla pokrzywdzonego, a implementując ten przepis do polskiego porządku prawnego, pominięto pokrzywdzonych przez sprawców, wobec których został orzeczony środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym (art. 93g k.k.).

III. ZAWIADOMIENIE POKRZYWDZONEGO I ŚWIADKA O ZWOLNIENIU SKAZANEGO Z ZAKŁADU KARNEGO

Przesłanki zawiadomienia pokrzywdzonego oraz świadka są prawie tożsame, o czym świadczy odesłanie w art. 168a § 6 k.k.w., regulującym zawiadomienie świadka, do § 1 tego przepisu, w którym są określone warunki i tryb zawiadomienia pokrzywdzonego. Jedyną odmiennością jest ograniczenie takiej możliwości w stosunku do świadka do uzasadnionych wypadków, podczas gdy w stosunku do pokrzywdzonego jest to możliwe w każdej sprawie. W doktrynie negatywnie została oceniona możliwość zawiadamiania pokrzywdzonego o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego w każdej sprawie, wskazując, że generalnie unormowanie jest uzasadnione, ale powinno dotyczyć wyłącznie sprawców poważnie zagrażających porządkowi prawnemu lub konkretnym osobom, przy czym nie może być jedynym i najważniejszym warunkiem rodzaj popełnionego przestępstwa lub surowość wymienionej kary¹¹.

1. PODMIOT UPRAWNIONY DO OTRZYMANIA ZAWIADOMIENIA

O opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego zawiadamia się: a) pokrzywdzonego; b) jego przedstawiciela ustawowego; c) osobę, pod której stałą pieczęą pozostaje pokrzywdzony; d) świadka.

Chodzi o pokrzywdzonego w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k., według którego pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo¹². Nie chodzi tylko o takiego pokrzywdzonego, który został ustalony w postępowaniu przygotowawczym lub rozpoznawczym, ale także o ujawnionego w postępowaniu wykonawczym. Przemawia za tym to, iż: „Kraż pokrzywdzonych w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k. że – jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy – ograniczony jest zespołem znamion czynu będącego przedmiotem postępowania oraz czynów współukaranych”¹³.

Pokrzywdzonym – zgodnie z art. 49 § 2 k.p.k. – może być także niemająca osobowości prawnej instytucja państwowa lub samorządowa, albo inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną.

¹¹ T. Szymanowski, *Zmiany prawa karnego wykonawczego (o potrzebie i zbędności nowelizacji przepisów)*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 2, s. 46 i n.

¹² Szerzej zob. R.A. Stefański, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. I, Warszawa 2017, s. 680–703.

¹³ Uchwała SN z dnia 15 września 1999 r., I KZP 26/99, OSNKW 1999, nr 11–12, poz. 69 z głosami krytyczną J. Długozimy, „Gazeta Sądowa” 1999/2000, nr 12–1, s. 24–26, i aprobującą B. Mik, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2000, nr 2, s. 164–170 oraz uwagami aprobującymi S. Zabłockiego, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karneja*, „Palestra” 1999, nr 11–12, s. 165–166 i R.A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 1999 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2000, nr 2, s. 88–91. Tak samo w uchwale SN z dnia 21 grudnia 1999 r., I KZP 43/99, LEX nr 585234.

Institucja, jednostka organizacyjna oraz osoba prawna – ze względu na *ratio legis* art. 168a § 1 k.k.w., którym jest wzmocnienie osób pokrzywdzonych przed sprawcą – są wyłączone z zakresu tego pojęcia.

Nie w każdym wypadku zawiadamia się przedstawiciela ustawowego pokrzywdzonego lub osobę, pod której stałą pieczę pozostaje pokrzywdzony, ale tylko wówczas, gdy osoby te są uprawnione do wykonywania jego praw. Przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której stałą pieczę pozostaje pokrzywdzony, wykonują jego prawa wtedy, gdy pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo (art. 51 § 2 k.p.k.). Jest to uzasadnione tym, że samodzielnie pokrzywdzony w procesie karnym może działać, jeżeli jest pełnoletni i ma pełną zdolność do czynności prawnych. Stąd też pokrzywdzony będący małoletnim albo ubezwłasnowolnionym musi być reprezentowany przez przedstawiciela ustawowego, tzn. tego, którego umocowanie opiera się na ustawie (art. 96 k.c.) albo opiekuna faktycznego, tj. przez osobę, pod której stałą pieczę pozostaje¹⁴.

Osoba, pod której stałą pieczę pozostaje pokrzywdzony, to ta, która faktycznie opiekuje się pokrzywdzonym. Ma to być pieczę stała, więc pełniona całościowo i niepodzielnie, a nie może mieć charakteru doraźnego lub przypadkowego¹⁵. Trafnie Sąd Najwyższy zauważył, że nie chodzi o okresowe spełnianie powtarzających się czynności należących do istoty pieczy w pewnych tylko okresach, lecz musi oznaczać całościowe i niepodzielne jej pełnienie. Sytuacja taka nie zachodzi, gdy spełnianie owej pieczy następuje tylko w pewnych okresach, i to z upoważnienia czy za zgodą innej osoby nie tylko zobowiązanej do tego orzeczeniem sądu, lecz także faktycznie tę pieczę sprawującej¹⁶.

Wykładnia językowa nie pozwala na sformułowanie wniosku, że zawiadamia się także osobę, pod której pieczę pozostaje pokrzywdzony, wykonującą prawa pokrzywdzonego ze względu na to, że jest osobą nieporadną, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia (art. 51 § 3 k.p.k.). W art. 168a § 1 k.k.w. osoba, którą zawiadamia się, jest określona *verba legis* jako „osoba, pod której **stałą** pieczę pokrzywdzony pozostaje” (podkreśl. B.J.S.) i taki sam zwrot zawarty jest w art. 51 § 2 k.p.k., a w § 3 tego przepisu jest ona określona jako „osoba, pod której pieczę pokrzywdzony pozostaje”. W art. 51 § 3 nie jest wymagane, w odróżnieniu od art. 51 § 2 k.p.k., by pokrzywdzony był pod stałą pieczę. Oznacza to, że opieka ma charakter sporadyczny. Może to więc być pieczę sprawowana np. czasowo, z uwagi

¹⁴ Uchwała SN z dnia 4 marca 1968 r., VI KZP 30/67, OSNKW 1968, nr 5, poz. 52; uchwała SN z dnia 17 grudnia 1970 r., VI KZP 43/68, OSNKW 1971, nr 7–8, poz. 101; wyrok SN z dnia 10 maja 1972 r., VI KR 57/72, OSN PG 1972, nr 12, poz. 199; uchwała łącz. Izb Karnej i Wojskowej SN z dnia 21 grudnia 1972 r., VI KZP 64/72, OSNKW 1973, nr 2–3, poz. 18; wyrok SN z dnia 12 marca 1986 r., III KR 28/86, OSNPG 1987, nr 2, poz. 7, z częściowo krytyczną glosą R.A. Stefańskiego, „Problemy Praworządności” 1988, nr 1, s. 67–71; postanowienie SN z dnia 28 listopada 2008 r., V KK 174/08, „Prokuratura i Prawo” – wkł. 2009, nr 7–8, poz. 17.

¹⁵ J. Mierzwińska-Lorencka, *Kilka słów o reprezentacji pokrzywdzonego dziecka w postępowaniu karnym*, w: *Prawo wobec problemów społecznych. Księga jubileuszowa prof. E. Zielińskiej*, red. B. Namysłowska-Gabrysiak, K. Syroka-Marczewska, A. Walczak-Żochowska, Warszawa 2016, s. 259.

¹⁶ Postanowienie SN z dnia 27 maja 1997 r., V KKN 248/96, OSNKW 1997, nr 9–10, poz. 77, z glosą R. Kmiecika, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1998, nr 1, poz. 11.

na aktualny stan zdrowia pokrzywdzonego, gdy można rokować poprawę tego stanu w przyszłości. Działanie za pokrzywdzonego w takim wypadku nie wyłącza możliwości samodzielnego działania pokrzywdzonego; możliwe jest, że osoba, pod której pieczęą pokrzywdzony pozostaje, wykona tylko niektóre z uprawnień przysługujących pokrzywdzonemu, a inne uprawnienia pokrzywdzony będzie wykonywał osobiście, o ile z uwagi na ich charakter przy stopniu jego nieporadności jest to możliwe¹⁷.

Świadka – jak już sygnalizowano – zawiadamia się o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego – niezależnie za jakie przestępstwo został skazany, ale tylko w uzasadnionych przypadkach (art. 168a § 3 k.p.k.). Ocena tego należy każdorazowo do organu zawiadamiającego, któremu ustawodawca pozostawia duży margines swobody, formułując tak ocenne kryteria. Uzasadniony przypadek może zachodzić wtedy, gdy świadek obawia się, że skazany może się zemścić na nim za złożenie obciążających go zeznań, zwłaszcza gdy wypowiedział groźby pod jego adresem lub został skazany za przestępstwo z art. 245 k.p.k.

2. ORGANY ZAWIADAMIAJĄCE

Organami zawiadamiającymi są sędzia penitencjarny i dyrektor zakładu karnego. Ustawodawca nie wskazał, w jakich wypadkach ciąży taki obowiązek na sędzim penitencjarnym, a w jakich na dyrektorze zakładu karnego. Zależy to od tego, na jakiej podstawie skazany opuszcza zakład karny. Obowiązek ten obciąża sędziego penitencjarnego w wypadkach, gdy o opuszczeniu zakładu karnego przez skazanego orzeka sąd penitencjarny, a więc w razie udzielenia skazanemu przerwy w odbywaniu kary (art. 153 § 1 i 2 k.k.w.) i udzielenia warunkowego zwolnienia (art. 160 § 1–3 k.k.w.). W pozostałych wypadkach obowiązek ten ciąży na dyrektorze zakładu karnego, do którego kompetencji należy udzielenie pozwolenia na opuszczenie zakładu karnego. Wprawdzie za zgodą sędziego penitencjarnego (art. 139 § 6 i 6a k.k.w.) dyrektor zakładu karnego (art. 139 § 7 i art. 43 k.k.w.) decyduje o zezwoleniu na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub osobą godną zaufania (art. 138 § 1 pkt 7 k.k.w.) i zezwoleniu na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru (art. 138 § 1 pkt 8 k.k.w.), przez skazanego odbywającego karę 25 lat pozbawienia wolności albo karę dożywotniego pozbawienia wolności, w zakładzie karnym typu zamkniętego oraz skazanego z zaburzeniami preferencji seksualnych odbywającego karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego za przestępstwo określone w art. 197–203 k.k., popełnione w związku z tymi zaburzeniami (art. 139 § 1 pkt 6 i 6a k.k.w.), lecz nie zwalnia to z tego obowiązku dyrektora zakładu karnego, gdyż nadal pozostaje decydentem¹⁸.

¹⁷ S. Szotucha, w: *Kodeks postępowania karnego Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 194.

¹⁸ A. Kwieciński, *Obowiązek informowania pokrzywdzonego o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego – uwagi na tle stosowania art. 168a k.k.*, w: *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, red. L. Bogunia, t. XXVII, Wrocław 2011, s. 228.

3. ZAKRES ZAWIADOMIENIA

Przedmiotem zawiadomienia – zgodnie z art. 168a § 1 k.k.w. – jest informacja o: 1) zwolnieniu skazanego z zakładu karnego po odbyciu kary; 2) ucieczce skazanego z zakładu karnego; 3) wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu: a) przepustki z zakładu karnego typu półotwartego nie częściej niż raz na dwa miesiące, łącznie na okres nieprzekraczający 14 dni w roku (art. 91 pkt 7 k.k.w.) lub z zakładu karnego typu otwartego nie częściej niż raz w miesiącu, łącznie na okres nieprzekraczający 28 dni w roku (art. 92 pkt 9 k.k.w.), b) zezwolenia na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub osobą godną zaufania na okres nieprzekraczający jednorazowo 30 godzin (art. 138 § 1 pkt 7 k.k.w.), zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni (art. 138 § 1 pkt 8 k.k.w.), zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego pod konwojem funkcjonariusza Służby Więziennej, osoby godnej zaufania lub samodzielnie, na czas nieprzekraczający 5 dni, w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny oraz w innych wypadkach szczególnie ważnych dla skazanego (art. 141a § 1 k.k.w.) albo zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego, łącznie na czas do 14 dni, zwłaszcza w celu podejmowania starań o uzyskanie po zwolnieniu odpowiednich możliwości zamieszkania i pracy (art. 165 § 2 k.k.w.), c) przerwy w wykonaniu kary, d) warunkowego zwolnienia.

W literaturze katalog ten ocenia się pozytywnie, stwierdzając, że obejmuje w zasadzie wszystkie sytuacje, które mogą doprowadzić do spotkania się pokrzywdzonego ze sprawcą poza jednostką penitencjarną. Zauważa się jednak, że z punktu widzenia pokrzywdzonego zasadne mogłoby być informowanie go o wypadkach zatrudnienia skazanego poza obrębem zakładu karnego bez konwojenta, na pojedynczych stanowiskach pracy, albo jego uczestnictwie w zajęciach terapeutycznych lub nauczaniu organizowanym poza jednostką penitencjarną, zwłaszcza pokrzywdzonych mieszkających w miejscowości, w której skazany jest umieszczony w zakładzie karnym¹⁹. Z uwagi na to, że w tych wypadkach skazany przebywa w ściśle określonych miejscach, jest małe prawdopodobieństwo zetknięcia się pokrzywdzonego ze skazanym i nie jest zasadna ta propozycja.

Trafnie natomiast proponuje się, by zawiadamiać pokrzywdzonego także o powrocie skazanego do zakładu karnego²⁰, bowiem pokrzywdzony, wiedząc o tym, byłby pozbawiony lęku, że może spotkać skazanego. Słusznie wskazuje się, że w wypadkach udzielenia skazanemu przerwy lub przepustki, pewien odsetek skazanych nie wraca do zakładu karnego w wyznaczonym czasie, a nadto jest oczywiste, jak istotne znaczenie dla pokrzywdzonego miałyby informacja o zatrzymaniu skazanego, który uciekł z zakładu karnego²¹. W wąskim zakresie postulat

¹⁹ Ibidem, s. 223.

²⁰ W. Sych, *Zmiana sytuacji pokrzywdzonego w stadium wykonawczym polskiego procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 2, s. 146; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 805; S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 967.

²¹ A. Kwieciński, *Obowiązek informowania...*, op. cit., s. 223–224.

ten realizuje § 149 ust. 2 i § 150 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności²², który stanowi, że pokrzywdzonego oraz świadka zawiadamia się również o tym, że skazany w wyznaczonym terminie nie powrócił z przepustki.

4. POSTĘPOWANIE W PRZEDMIOCIE ZAWIADOMIENIA

4.1. WNIOSEK POKRZYWDZONEGO LUB ŚWIADKA

Warunkiem zawiadomienia pokrzywdzonego i osób wykonujących jego prawa, a także świadka, jest złożenie przez nich wniosku z takim żądaniem; ani sędzia penitencjarny, ani dyrektor zakładu karnego nie mogą tego uczynić z urzędu (arg. ex. art. 168a § 1 *in principio* k.k.w.). Wniosek nie musi obejmować wszystkich ustawowych wypadków zawiadamiania o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego, a może zawierać wskazanie przekazywania informacji o niektórych z nich²³. W wypadku gdy wniosek jest sformułowany ogólnie, tj. by zawiadomić o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego, chodzi o każde opuszczenie określone w art. 168a § 1 k.k.w.

W doktrynie jako uprawnionego do złożenia wniosku wymienia się prokuratora, które to uprawnienie ma wypływać z pełnionej przez niego funkcji rzecznika interesu publicznego oraz z ogólnej legitymacji do składania wniosków w postępowaniu wykonawczym (art. 19 § 1 k.k.w.)²⁴. Nie jest to pogląd zasadny. Chodzi przecież o indywidualny interes pokrzywdzonego i do niego należy decyzja, czy chce skorzystać z tego uprawnienia. Przyznanie tego uprawnienia prokuratorowi byłoby zbyt daleko idącą ingerencją w jego sferę prywatną, a ponadto musiałoby być w ustawie wyraźnie mu przyznane, jak np. w art. 52 §1 *in fine* k.p.k. Wprawdzie prokurator jest rzecznikiem interesu publicznego i w związku z tym może działać również na korzyść i w interesie pokrzywdzonego, lecz występowanie przez niego w tym charakterze musi wynikać z konkretnego przepisu, a takiego brak. W wypadku gdy pokrzywdzonym jest osoba nieporadna, co mogłoby uzasadniać złożenie takiego wniosku przez prokuratora, ustawa wprost uprawnia do działania za niego opiekuna faktycznego (art. 52 § 3 k.p.k.) i to on może złożyć taki wniosek.

Wniosek może być zgłoszony na piśmie lub ustnie do protokołu; w razie jego ustnego zgłoszenia sporządza się protokół (art. 19 § 2 k.k.w.).

W wypadku odwołania warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary nie ma konieczności ponawiania tego wniosku, gdyż – jak słusznie twierdzi się w doktry-

²² Dz.U. z 2015 r., poz. 927 ze zm.

²³ K. Postulski, *Kodeks...*, op. cit., s. 894.

²⁴ J. Lachowski, *Pokrzywdzony w prawie karnym wykonawczym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 51, s. 64.

nie – jest to powrót do wykonywania reszty kary pozbawienia wolności, objętej uprzednim wnioskiem²⁵.

W ustawie nie został określony termin do złożenia wniosku. Jego brak oznacza, że może być wniesiony w każdym czasie aż do końca wykonywania kary wobec skazanego²⁶. Może to nastąpić w całym toku postępowania wykonawczego²⁷. W doktrynie słusznie przyjmuje się, że wniosek może być złożony także wtedy gdy skazany jest na wolności; może bowiem zostać odwołana przerwa (art. 156 §1 k.k.w.) lub warunkowe zwolnienie (art. 160 § 1–4 k.k.w.) i skazany powróci do zakładu karnego celem odbycia reszty kary i wówczas złożony wniosek jest skuteczny²⁸.

Z art. 168a § 1 k.k.w. wynika, że wniosek powinien być złożony do organu, na którym ciąży obowiązek zawiadomienia o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego, tj. do sędziego penitencjarnego lub dyrektora zakładu karnego²⁹. Ze względu na to, że pokrzywdzonego o tym uprawnieniu poucza sąd kierujący orzeczeniem do wykonania, uznaje się go za organ, do którego także można złożyć wniosek³⁰. Ponadto za taką interpretacją przemawia argument, że niejednokrotnie pokrzywdzony nie potrafi samodzielnie prawidłowo ustalić właściwego adresata takiego wniosku, nie wiedząc, w którym zakładzie karnym skazany odbywa karę, a to skomplikowałoby skorzystanie z tego uprawnienia przez pokrzywdzonego³¹. O możliwości złożenia wniosku do tego sądu przemawia też treść art. 11 § 2 k.k.w., w którym jest mowa o tym, że w wypadku gdy pokrzywdzony lub świadek złożył wniosek, sąd, kierując orzeczeniem do wykonania, przesyła dyrektorowi zakładu karnego ten wniosek oraz dane zawierające imię, nazwisko i adres pokrzywdzonego, a także dane zawierające imię, nazwisko i adres świadka. Skoro sąd ten przesyła wniosek, to znaczy, że został do niego złożony, a zatem ustawodawca traktował ten sąd jako ten, do którego może być wniesiony.

Nawet zakładając, że nie składa się wniosku do sądu kierującego wyrok do wykonania, to nie powoduje to żadnych negatywnych skutków dla pokrzywdzonego, bowiem – zgodnie z art. 118 § 3 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. – pismo w sprawie należącej, m.in. do właściwości sądu, skierowane do niewłaściwego organu, przekazuje się właściwemu organowi. Sąd kierujący orzeczeniem do wykonania jest zatem – także na podstawie tego przepisu – obowiązany przekazać wniosek sędziemu penitencjarnemu lub dyrektorowi zakładu karnego³². Zbyt daleko idąca jest sformułowana dyrektywa praktyczna, by niezależnie od tego, do jakiego organu został złożony wniosek, przekazywać go do sądu I instancji, który kierując

²⁵ A. Kwieciński, *Obowiązek informowania...*, op. cit., s. 224.

²⁶ W. Sych, *Zmiana sytuacji pokrzywdzonego*, op. cit., s. 144; S. Lelental, *Kodeks...*, op. cit., s. 696.

²⁷ K. Postulski, *Kodeks...*, op. cit., s. 804.

²⁸ A. Kwieciński, *Obowiązek informowania...*, op. cit., s. 226.

²⁹ M. Klejnowska, *Informowanie pokrzywdzonego o zwolnieniu oskarżonego (skazanego) z aresztu (zakładu karnego)*, „Przegląd Sejmowy” 2005, nr 1, s. 123.

³⁰ W. Sych, *Zmiana sytuacji pokrzywdzonego...*, op. cit., s. 145.

³¹ A. Kwieciński, *Obowiązek informowania...*, op. cit., s. 226.

³² T. Kalisz, *Sędziowski nadzór penitencjarny. Polski model nadzoru i kontroli nad legalnością i prawidłowością wykonywania środków o charakterze izolacyjnym*, Wrocław 2010, s. 197.

orzeczenie do wykonania, powinien przekazywać odpowiednią wiadomość o złożonym wniosku organom zobowiązanym do bezpośredniego przekazania informacji pokrzywdzonemu³³. W doktrynie sugeruje się też, by złożenie wniosku było należycie udokumentowane w aktach sądowych oraz w aktach osobowych skazanego na podstawie zawiadomienia przez sąd dyrektora zakładu karnego, bo tylko wówczas organy te będą mogły wywiązać się z obowiązku zawiadomienia. Sędzia penitencjarny bowiem może mieć wiedzę o wniosku złożonym przez pokrzywdzonego wyłącznie na podstawie akt osobowych skazanego. Sąd, który kieruje orzeczenie do wykonania, nie ma bowiem możliwości zawiadomienia właściwego miejscowo sędziego lub sądu penitencjarnego. Ponadto rekomenduje się, by dyrektor zakładu karnego informował właściwego sędziego penitencjarnego o konieczności zawiadomienia pokrzywdzonego o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego, gdy jest na to wymagana zgoda sędziego penitencjarnego (art. 138 § 1 pkt 7 i 8 w zw. z art. 139 § 6 k.k.w.), a także gdy sąd penitencjarny rozpoznaje wniosek skazanego lub innego uprawnionego organu o udzielenie mu przerwy w odbywaniu kary lub o warunkowe przedterminowe zwolnienie³⁴.

Złożony wniosek – zgodnie z powszechnie przyjętą możliwością odwołalności czynności procesowych³⁵ – może być cofnięty przez pokrzywdzonego lub świadka³⁶.

4.2. POUCZENIE

O prawie do złożenia wniosku – zgodnie z art. 168a § 2 k.k.w. – poucza się pokrzywdzonego. Ze względu na wskazanie w tym przepisie pokrzywdzonego jako tego, którego poucza się, *prima vista* mogłoby wydawać się, że nie dokonuje się tej czynności w stosunku do jego przedstawiciela ustawowego lub osoby, pod której stałą pieczę pozostaje. Ze względu na to, że osoby te realizują uprawnienia pokrzywdzonego, poucza się je tylko wtedy, gdy pokrzywdzony jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo (arg. ex. art. 51 § 2 k.p.k.). Poucza się jedną z tych osób oraz pomija pokrzywdzonego, ze względu na to, że nie jest uprawniony do samodzielnego podejmowania czynności procesowych. W piśmiennictwie uzasadnia się to jego stanem zdrowotnym lub wiekiem³⁷. Nietrafne jest powołanie się na stan zdrowia, bowiem w art. 51 § 2 k.p.k. chodzi o ubezwłasnowolnienie całkowite lub częściowe, a stan zdrowia może być przyczyną ubezwłasnowolnienia. Dopóki nie ma orzeczenia sądu o ubezwłasnowolnieniu, dopóty pokrzywdzony może sam wykonywać swoje prawa.

W art. 168a § 6 k.k.w., który dotyczy świadka, nie ma odesłania do § 2 tego przepisu, co oznacza, że nie ma obowiązku pouczenia świadka o prawie złożenia

³³ A. Kwieciński, *Obowiązek informowania...*, op. cit., s. 228–229.

³⁴ S. Lelental, *Kodeks...*, s. 696.

³⁵ I. Nowikowski, *Odwołalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*, Lublin 2001, s. 53 i powołana tam literatura oraz judykatura.

³⁶ M. Klejnowska, *Informowanie pokrzywdzonego...*, op. cit., s. 123–124; A. Kwieciński, *Obowiązek informowania...*, op. cit., s. 227.

³⁷ M. Klejnowska, *Informowanie pokrzywdzonego...*, op. cit., s. 122–123.

nia wniosku, jednakże możliwe jest jego pouczenie. Organ prowadzący postępowanie bowiem powinien w miarę potrzeby udzielać uczestnikom postępowania informacji o ciąży obowiązków i o przysługujących im uprawnieniach także w wypadkach, gdy ustawa wyraźnie takiego obowiązku nie stanowi (art. 16 § 2 k.p.k. w zw. z art. 2 § 1 k.k.w.).

W wypadku kierowania do wykonania postanowienia o odwołaniu warunkowego zwolnienia nie poucza się ponownie pokrzywdzonego o uprawnieniu do złożenia takiego wniosku³⁸, gdyż – jak już sygnalizowano – dochodzi wówczas do powrotu do wykonania kary, która jest objęta wnioskiem o udzielenie informacji uprzednio złożonym i nieodwołanym przez pokrzywdzonego.

Pouczenia dokonuje sąd kierujący orzeczeniem do wykonania, a jest nim sąd, który rozpoznawał sprawę w pierwszej instancji (art. 242 § 4 w zw. z art. 3 k.k.w.)³⁹. W piśmiennictwie prezentuje się pogląd, że skoro w razie zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności warunkowe zawieszony z oddaniem skazanego pod dozór kuratora lub osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, do której działalności należą troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym (art. 73 § 1 k.k.), postanowienie o zarządzeniu wykonania tej kary wydaje sąd rejonowy właściwy według miejsca wykonywania dozoru, to i ten sąd jest właściwy do pouczenia pokrzywdzonego⁴⁰. Pogląd ten jest słuszny gdyż – zgodnie z art. 178 § 1 *in fine* k.k.w. – właściwym sądem do wykonania takiego orzeczenia jest sąd rejonowy, w którego okręgu dozór jest lub ma być wykonywany. W orzecznictwie zasadnie przyjmuje się, że: „Sąd rejonowy, w którego okręgu dozór był wykonywany i który zgodnie z art. 178 § 1 k.k.w. zarządził wykonanie warunkowo zawieszony kary pozbawienia wolności, jest także właściwy do wykonania tego orzeczenia, chociaż nie orzekał w sprawie w pierwszej instancji, a w tym do rozstrzygnięcia kwestii incydentalnych związanych z jego wykonaniem”⁴¹.

Ze względu na to, że w myśl § 391 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych⁴² datę skierowania orzeczenia do wykonania stanowi data podpisania przez właściwą osobę funkcyjną, tj. prezesa sądu lub przewodniczącego wydziału albo upoważnionego sędziego zarządzenia o jego wykonaniu, przyjmuje się, że osoby te wykonują czynności związane ze skierowaniem orzeczenia do wykonania, a wobec tego na nich ciąży także obowiązek pouczenia pokrzywdzonego⁴³. Wydawać by się mogło, że pogląd ten jest nie do zaakceptowania, gdyż w art. 168a § 2 k.k.w. został zob-

³⁸ J. Lachowski, *Pokrzywdzony...*, op. cit., s. 64.

³⁹ M. Klejnowska, *Informowanie pokrzywdzonego...*, op. cit., s. 122; W. Sych, *Zmiana sytuacji...*, op. cit., s. 144; A. Kwieciński, *Obowiązek informowania...*, op. cit., s. 224.

⁴⁰ J. Lachowski, *Pokrzywdzony...*, op. cit., s. 63–64.

⁴¹ Uchwała SN z dnia 29 października 2002 r., I KZP 29/02, OSNK 2002, nr 11–12, poz. 91, z glosami: K. Postulskiego, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 2, s. 127–131; S. Paweli, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2003, nr 5, poz. 61 i uwagami R.A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej oraz Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2002 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2003, nr 2, s. 140–142.

⁴² Dz.U. z 2019 r., poz. 1141.

⁴³ A. Kwieciński, *Obowiązek informowania...*, op. cit., s. 224–225.

wiązany do tego sąd, a nie prezes, a w związku z tym jest to czynność zastrzeżona dla sądu. Ponadto organem wykonującym orzeczenie nie jest prezes, a sąd (arg. ex. art. 11 § 1 k.k.w.). Jednakże słusznie w doktrynie zwraca się uwagę, że we wszystkich przypadkach, w których kodeks z powołaniem nazwy sądu wiąże czynności o charakterze administracyjno-technicznym, np. kierowanie do wykonania (art. 11 § 1 k.k.w.), przesyłanie (art. 56 § 1 k.k.w.), zawiadamianie (art. 12 k.k.w.), wzywanie (art. 44 § 1 k.k.w.), polecenie (art. 79 § 2 k.k.w.), zlecenie (art. 195a § 1 k.k.w.), przez sąd należy rozumieć nie organ orzekający w formie postanowienia, ale instytucję wskazaną w tych przepisach, czyli administrację sądową jako właściwą do wykonania określonych czynności biurowych⁴⁴.

Takie określenie podmiotu zobowiązanego do pouczenia przesądza formę pouczenia; jest to zarządzenie, skoro zgodnie z art. 18 § 2 k.k.w. w kwestiach niewymagających postanowienia prezes sądu lub upoważniony sędzia wydają zarządzenia. W piśmiennictwie wskazuje się, by w zarządzeniu zawrzeć treść art. 168a § 1 k.k.w., ze zrozumiałym dla pokrzywdzonego jego objaśnieniem oraz z gwarancją, że jego dane adresowe nie trafią do skazanego⁴⁵. Chodzi o to, aby pokrzywdzony nie obawiał się udostępnienia ich skazanemu, a przecież tylko z tego powodu mógłby nie chcieć korzystać z tego uprawnienia⁴⁶.

Treść art. 168a § 2 k.k.w. nie pozostawia wątpliwości, że pouczenie następuje w momencie kierowania wyroku do wykonania. W doktrynie kwestionuje się to rozwiązanie, proponując, aby zwrot „sąd, kierując” zastąpić zwrotem „sądem, który kieruje”⁴⁷, co umożliwiłoby bardziej elastyczne wykonywanie tej czynności. Zamiana taka nie jest potrzebna, gdyż moment kierowania wyroku do wykonania jest najodpowiedniejszym do pouczenia, gdyż jeszcze przed osadzeniem skazanego w zakładzie karnym pokrzywdzony uzyskuje informację o tym uprawnieniu i może złożyć wniosek, skutkujący zawiadomieniem go o opuszczeniu zakładu karnego przez skazanego nawet we wczesnej fazie odbywania kary.

4.3. FORMA ZAWIADOMIENIA

Zawiadomienia dokonuje się na piśmie. Na wniosek pokrzywdzonego lub świadka zawiadomienia dokonuje się telefaksem, telefonicznie lub pocztą elektroniczną. W wypadku uzasadnionych wątpliwości co do skuteczności powiadomienia dokonanego telefaksem, telefonicznie lub pocztą elektroniczną, przesyła się również informację pisemną (§ 149 ust. 3 i § 150 cyt. rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r.). Przesłanie zawiadomienia za pomocą urządzeń elektronicznych może być utrudnione. Sąd kierujący wyrok do wykonania przesyła dyrektorowi zakładu karnego wraz z wnioskiem dane składającego wniosek zawierające jego

⁴⁴ K. Postulski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 11 stycznia 2006 r., I KZP 56/05, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 7–8, s. 251–258.*

⁴⁵ W. Sych, *Zmiana sytuacji pokrzywdzonego...*, op. cit., s. 144; K. Potulski, *Kodeks...*, op. cit., s. 805.

⁴⁶ K. Postulski, *Kodeks karny...*, op. cit., s. 805.

⁴⁷ S. Lelental, *Kodeks...*, op. cit., s. 696.

imię, nazwisko i adres, a nie ma wśród nich numeru telefaksu, telefonu lub adresu poczty elektronicznej. Ich brak może opóźnić dotarcie wiadomości do pokrzywdzonego lub świadka i prowadzić do paradoksalnych sytuacji, gdy zanim pismo z informacją dotrze do pokrzywdzonego, skazany powróci do zakładu w wypadku krótkoterminowej przepustki (art. 91 pkt 7 k.k.w., art. 92 pkt 9 k.k.w., art. 138 § 1 pkt 7 k.k.w.). Dlatego słusznie proponuje się rozszerzyć zakres informacji o dodatkowe dane pozwalające na jak najszybsze skontaktowanie się z pokrzywdzonym, w tym przy użyciu nowoczesnych środków komunikowania się⁴⁸.

4.4. TREŚĆ ZAWIADOMIENIA

Zawiadomienie pokrzywdzonego lub osoby wykonującej jego prawa oraz świadka następuje niezależnie od tego, czy ze strony skazanego grozi mu jakiegokolwiek zagrożenie. W piśmiennictwie proponuje się *de lege ferenda*, by decyzja o zawiadomieniu pokrzywdzonego była wydawana w uzasadnionych wypadkach, gdy istnieje realne niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, wolności lub mienia w znacznych rozmiarach pokrzywdzonego lub osoby dla niego najbliższej, oceniane m.in. przez pryzmat rodzaju i wagi popełnionego przestępstwa oraz przebiegu wykonania kary⁴⁹. Nie wydaje się słuszne wprowadzenie takiego ograniczenia. Nietrudno zauważyć, że zaproponowany warunek jest wzorowany na przesłance uzyskania statusu świadka anonimowanego (art. 184 § 1 k.p.k.), ale jest to zupełnie inna sytuacja. Pokrzywdzony najlepiej wie, czy obawia się spotkania ze skazanym, czy też nie; jest to przecież jego subiektywna ocena.

Wniosek oraz dokument zawierający dane pokrzywdzonego przesłane przez właściwy sąd włącza się do akt ewidencyjnych, a kserokopie tych dokumentów przekazuje się komórce organizacyjnej bezpośrednio odpowiedzialnej za prowadzenie oddziaływań penitencjarnych wobec skazanego (§ 148 cyt. rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r.).

Zawiadomienie pisemne oraz telefoniczne przekazuje się nie później niż pierwszego dnia roboczego po zaistnieniu zdarzenia stanowiącego podstawę do jego przesłania (art. 149 ust. 4 cyt. rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r.).

Z treści art. 168 § 1 k.k.w. wynika, że zawiadomienie jest kierowane w różnym czasie. Zależy jest to od przyczyny opuszczenia przez skazanego zakładu karnego. W razie zwolnienia skazanego z zakładu karnego oraz jego ucieczki, następuje to w momencie opuszczenia przez skazanego zakładu karnego. W przepisie tym jest mowa „o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego”, którego to zwrotu nie można inaczej rozumieć jak jako opuszczenie przez niego zakładu karnego. Zawiadomienie o ucieczce z oczywistych względów można wysłać dopiero po jej dokonaniu. Takie uregulowanie tej kwestii prowadzi do tego, że pokrzywdzony uzyska taką informację wtedy gdy skazany jest już na wolności i może być zaskoczony jego przypadkowym spotkaniem.

⁴⁸ A. Kwieciński, *Obowiązek informowania...*, op. cit., s. 229.

⁴⁹ M. Klejnowska, *Informowanie pokrzywdzonego...*, op. cit., s. 124–130.

W wypadkach udzielenia przerwy w wykonaniu kary, warunkowego zwolnienia i czasowego opuszczenia zakładu karnego, zawiadomienia dokonuje się po wydaniu określonych decyzji.

Zawiadomienie ma być przekazane niezwłocznie, to znaczy bez zbędnej zwłoki, tak szybko jak jest to możliwe.

W literaturze zasadnie zwraca się uwagę, że zawiadomienia pokrzywdzonego o opuszczeniu zakładu karnego dają pokrzywdzonemu rzetelną informację, ale nie tworzą wyraźnych podstaw formalnych do zapewnienia ochrony pokrzywdzonemu⁵⁰.

IV. ZAWIADOMIENIE POKRZYWDZONEGO I ŚWIADKA O OPUSZCZENIU PRZEZ SPRAWCĘ ZAKŁADU PSYCHIATRYCZNEGO

Zbliżone warunki do tych, które przewidziane są dla zawiadomienia pokrzywdzonego o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego, muszą być spełnione dla zawiadomienia pokrzywdzonego i świadka, co do którego zachodzi uzasadniony wypadek o opuszczeniu przez sprawcę zakładu psychiatrycznego. Zawiadomienie takie jest kierowane na wniosek pokrzywdzonego lub świadka.

O prawie do złożenia wniosku poucza pokrzywdzonego sąd, kierując orzeczenie do wykonania (art. 205a § 2 k.k.w.). Z uwagi na to, że jest to czynność organizacyjno-administracyjna sądu, nie wymaga podjęcia decyzji procesowej, a przyjmuje postać zarządzenia. Pouczenia dokonuje się jednocześnie ze skierowaniem orzeczenia do wykonania (art. 11 § 1 k.k.w.).

O opuszczeniu zakładu psychiatrycznego zawiadamia się pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osobę, pod której stałą pieczę pozostaje pokrzywdzony, a także świadka, o ile zachodzi uzasadniony wypadek.

Jest ono – zgodnie z art. 205 §1 k.k.w. – przekazywane w wypadkach: 1) zwolnienia sprawcy z zakładu psychiatrycznego po uchyleniu lub zmianie środka zabezpieczającego; 2) ucieczki sprawcy z zakładu psychiatrycznego, 3) udzielenia zezwolenia na czasowy pobyt poza zakładem pod opieką członka rodziny lub osoby godnej zaufania (art. 204d § 1 k.k.w.).

Zawiadamia upoważniony sędzia (art. 205a§ 1 i 3 k.k.w.), bez względu na to, jaka była podstawa prawna orzeczenia wobec sprawcy środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym (art. 93c pkt 1–3 i art. 93g k.k.)⁵¹. Zawiadomienie takie może przekazać także referendarz sądowy, bowiem nie chodzi o wydanie w tym przedmiocie postanowienia (art. 18a pkt 6 k.k.w.).

⁵⁰ Ibidem, s. 124–130.

⁵¹ K. Postulski, *Kodeks...*, op. cit., s. 984.

V. ZAWIADOMIENIE POLICJI

O opuszczeniu zakładu karnego zawiadamia się jednostkę Policji właściwą dla miejsca stałego pobytu skazanego w wypadkach, gdy chodzi o skazanego:

- 1) z zaburzeniami preferencji seksualnych odbywającego karę pozbawienia wolności za przestępstwa: zgwałcenia (art. 197 k.k.), seksualnego wykorzystania osoby niepełnoletniej lub bezradnej (art. 198 k.k.), seksualnego wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia (art. 199 k.k.), seksualnego wykorzystania małoletniego (art. 200 k.k.), zakazanego nawiązania kontaktu z małoletnim (art. 200a k.k.), propagowania pedofilii (art. 200b k.k.), kazirodztwa (art. 201 k.k.) i publicznego prezentowania treści pornograficznych (art. 203 k.k.), popełnione w związku z tymi zaburzeniami (art. 168a § 3 k.k.w.),
- 2) za przestępstwo popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa oraz skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności orzeczoną za przestępstwo umyślne w wymiarze nie niższym niż 3 lata (art. 168a § 4 k.k.w.).

Zawiadomienie to dotyczy: po pierwsze, wybranych przestępstw enumeratywnie wymienionych; po drugie, skazanych za jakiegokolwiek przestępstwo popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa albo skazanych za przestępstwo umyślne na karę co najmniej 3 lat pozbawienia wolności.

Z art. 168a § 3 i 4 k. k. w. nie wynika jaki jest cel zawiadamiania Policji o zwolnieniu skazanego i jakie czynności ma podejmować w stosunku do skazanego, ale trafnie w doktrynie uważa się, że chodzi o objęcie tych osób inwigilacją⁵². Inwigilacja i to przez czas nieokreślony, jest niedopuszczalna w demokratycznym państwie prawnym (art. 2 Konstytucji RP), a ponadto wobec skazanych warunkowo zwolnionych kontrola jest sprawowana przez kuratorów sądowych i dopuszczalna jest jedynie w okresie próby, a Policja co do tych osób nie ma takich uprawnień⁵³. Skazani, którzy odbyli karę, są więc w gorszej sytuacji od warunkowo zwolnionych.

Skoro już regulacja ta istnieje, słusznie uznaje się ją za ułomną, gdyż powinna zawierać przesłanki uzasadniające objęcie kontrolą skazanego, a decydujące znaczenie powinny mieć ocena resocjalizacji skazanego i prognoza kryminologiczna, a dyrektor zakładu karnego winien być zobowiązany zawiadomić jednostkę Policji w sytuacji, gdy istnieje duże prawdopodobieństwo popełnienia przez skazanego przestępstwa⁵⁴.

Policja natomiast, posiadając informacje o opuszczeniu przez takich skazanych zakładu karnego – jak podkreśla się w doktrynie – ma realną możliwość kontrolowania ich zachowania na wolności, czuwania nad przebiegiem procesu resocjalizacji, a także zapewnienia bezpieczeństwa pokrzywdzonym i świadkom,

⁵² S. Lelental, *Kodeks...*, op. cit., s. 697; K. Kaczmarczyk-Kłak, *Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego a adaptacja osób opuszczających jednostki penitencjarne*, „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka. Studia i Artykuły” 2014, nr 4, s. 12–13.

⁵³ S. Lelental, *Kodeks...*, op. cit., s. 697.

⁵⁴ K. Kaczmarczyk-Kłak, *Ochrona bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 18.

którzy mogą czuć się zagrożeni na skutek przebywania na wolności wymienionych skazanych⁵⁵.

Zawiadomienie jednostki Policji następuje z urzędu (art. 168a § 3 i 4 k.k.w.). Przesyła się do je do komendy powiatowej (rejonowej, miejskiej) Policji właściwej dla miejsca stałego pobytu skazanego, w razie potrzeby za pośrednictwem komendy wojewódzkiej (Stołecznej) Policji, z tym że można przesyłać je za pomocą środków komunikacji elektronicznej, w rozumieniu przepisów o świadczeniu usług drogą elektroniczną (§ 151 ust. 2 cyt. rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r.). W literaturze wskazuje się, że zawiadomienie nie powinno ograniczać się jedynie do danych dotyczących skazanego i terminu jego zwolnienia, a dyrektor zakładu karnego powinien przekazać Policji informację obejmującą dokonaną prognozę kryminologiczną odnoszącą się do skazanego⁵⁶.

VI. ZAWIADOMIENIE POKRZYWDZONEGO I ŚWIADKA O OPUSZCZENIU PRZEZ OSKARŻONEGO ARESZTU ŚLEDZCEGO

Obowiązek zawiadomienia pokrzywdzonego i świadka o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego zostaje uzupełnione o obowiązek zawiadomienia pokrzywdzonego i świadka w uzasadnionym wypadku o opuszczeniu przez oskarżonego lub podejrzanego aresztu śledczego (art. 253 § 3 i 4 k.p.k.). Celem tej regulacji, tak samo jak poprzednich, jest ochrona pokrzywdzonego, zwłaszcza w kontekście respektowania jego bezpieczeństwa osobistego, skoro świadomość, że oskarżony przebywa w areszcie śledczym, może pokrzywdzonemu gwarantować swoisty komfort psychiczny wynikający ze skutecznego odizolowania od niego oskarżonego⁵⁷. Chodzi o uprzedzenie pokrzywdzonego o wyjściu na wolność oskarżonego, co wprawdzie nie gwarantuje pełnego bezpieczeństwa pokrzywdzonemu, jednakże ma on prawo wiedzieć, że oskarżony opuścił areszt śledczy, a zwłaszcza w sytuacji, gdy dopuścił się tego bezprawnie⁵⁸.

Zawiadamia się niezwłocznie pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osobę, pod której stałą pieczę pozostaje pokrzywdzony, a także świadka, ale tylko w uzasadnionych wypadkach o: 1) uchyleniu tymczasowego aresztowania, 2) jego nieprzedłużeniu, 3) zmianie tymczasowego aresztowania na inny środek zapobiegawczy, 4) ucieczce oskarżonego z aresztu śledczego. Przez nieprzedłużenie tymczasowego aresztowania rozumie się sytuację, gdy sąd odmówił jego przedłużenia lub nie występowało o jego przedłużenie, co spowodowało upłynię-

⁵⁵ K. Postulski, *Kodeks...*, op. cit., s. 805.

⁵⁶ K. Kaczmarczyk-Kłak, *Ochrona bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 18.

⁵⁷ M. Klejnowska, *Informowanie pokrzywdzonego...*, op. cit., s. 110–111; J. Skorupka, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2220, s. 620.

⁵⁸ D. Drajewicz, *Pokrzywdzony w znowelizowanym Kodeksie postępowania karnego*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 18, s. 966; W. Grzeszczyk, *Zmiany w prawie karnym wprowadzone ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r.*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 9, s. 71.

cie terminu, na który był zastosowany, a w konsekwencji zwolnienie tymczasowo aresztowanego z aresztu śledczego.

Zawiadomienia dokonuje się z urzędu; pokrzywdzony lub świadek nie muszą składać żadnego wniosku. Niemniej istotna jest wola pokrzywdzonego lub świadka, gdyż mogą oni oświadczyć, iż rezygnują z tego uprawnienia (art. 253 § 3 *in fine* k.p.k.). Ma to być wyraźne oświadczenie. Niedopuszczalne jest domniemywanie na podstawie zachowania się pokrzywdzonego, że zrezygnował ze swego uprawnienia w sytuacji, gdy nie przedstawił jednoznacznie swego stanowiska⁵⁹.

Zobowiązanymi do takiego zawiadomienia – zgodnie z art. 253 § 3 k.p.k. – są sąd lub prokurator. Wydawać by się mogło, że na sądzie taki obowiązek ciąży w postępowaniu jurysdykcyjnym, a na prokuratorze – w postępowaniu przygotowawczym. Przyjęcie takiej właściwości tych organów mogłoby doprowadzić do znacznego opóźnienia zawiadomienia o podjęciu decyzji negatywnej co do tymczasowego aresztowania. W związku z tym właściwość organu trzeba wiązać z wydaniem decyzji o uchyleniu tymczasowego aresztowania lub jego nieprzedłużeniu albo zmianie tymczasowego aresztowania na inny środek zapobiegawczy⁶⁰. W razie ucieczki oskarżonego powinien to uczynić organ, do którego dyspozycji pozostawał tymczasowo aresztowany.

BIBLIOGRAFIA

- Długozima J., *Glosa do uchwały SN z dnia 15 września 1999 r., I KZP 26/99, „Gazeta Sądowa” 1999/2000, nr 12–1.*
- Drajewicz D., *Pokrzywdzony w znowelizowanym Kodeksie postępowania karnego, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 18.*
- Grzeszczyk W., *Zmiany w prawie karnym wprowadzone ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r., „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 9.*
- Kaczmarczyk-Kłak K., *Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego a adaptacja osób opuszczających jednostki penitencjarne, „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka. Studia i Artykuły” 2014, nr 4.*
- Kalisz T., *Sędziowski nadzór penitencjarny. Polski model nadzoru i kontroli nad legalnością i prawidłowością wykonywania środków o charakterze izolacyjnym, Wrocław 2010.*
- Klejnowska M., *Informowanie pokrzywdzonego o zwolnieniu oskarżonego (skazanego) z aresztu (zakładu karnego), „Przegląd Sejmowy” 2005, nr 1.*
- Kmiecik R., *Glosa do postanowienia SN z dnia 27 maja 1997 r., V KKN 248/96, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1998, nr 1.*
- Koper R., *Karnoprosesowy status pokrzywdzonego w aspekcie stosowania tymczasowego aresztowania, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 1.*

⁵⁹ M. Klejnowska, *Informowanie pokrzywdzonego...*, op. cit., s. 107.

⁶⁰ R. Koper, *Karnoprosesowy status pokrzywdzonego w aspekcie stosowania tymczasowego aresztowania, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 1, s. 24.*

- Kwieciński A., *Obowiązek informowania pokrzywdzonego o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego – uwagi na tle stosowania art. 168a k.k.*, w: *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, red. L. Bogunia, t. XXVII, Wrocław 2011.
- Lachowski J., *Pokrzywdzony w prawie karnym wykonawczym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 51.
- Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Mierzińska-Lorencka J., *Kilka słów o reprezentacji pokrzywdzonego dziecka w postępowaniu karnym*, w: *Prawo wobec problemów społecznych. Księga jubileuszowa prof. E. Zielińskiej*, red. B. Namysłowska-Gabrysiak, K. Syroka-Marczewska, A. Walczak-Żochowska, Warszawa 2016.
- Mik B., *Glosa do uchwały SN z dnia 15 września 1999 r.*, I KZP 26/99, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2000, nr 2.
- Nowikowski I., *Odwołalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*, Lublin 2001.
- Pawela S., *Glosa do uchwały SN z dnia 29 października 2002 r.*, I KZP 29/02, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2003, nr 5.
- Postulski K., *Glosa do postanowienia SN z dnia 11 stycznia 2006 r.*, I KZP 56/05, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 7–8.
- Postulski K., *Glosa do uchwały SN z dnia 29 października 2002 r.*, I KZP 29/02, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 2.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Skorupka J., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Stefański R.A., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. I, Warszawa 2017.
- Stefański R.A., *Glosa do wyroku SN z dnia 12 marca 1986 r.*, III KR 28/86, „Problemy Praworządności” 1988, nr 1.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 1999 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2000, nr 2.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej oraz Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2002 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2003, nr 2.
- Sych W., *Zmiana sytuacji pokrzywdzonego w stadium wykonawczym polskiego procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 2.
- Szołucha S., w: *Kodeks postępowania karnego Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020.
- Szymanowski T., *Zmiany prawa karnego wykonawczego (o potrzebie i zbędności nowelizacji przepisów)*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 2.
- Zabłocki S., *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karnej*, „Palestra” 1999, nr 11–12.

ZAWIADAMIANIE O OPUSZCZENIU PRZEZ SKAZANEGO ZAKŁADU KARNEGO I INNEGO OŚRODKA ODOSOBNIENIA

Streszczenie

Artykuł ma charakter naukowo-badawczy, a jego przedmiotem jest zawiadamanie pokrzywdzonego, świadka lub jednostki Policji o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego, aresztu śledczego i zakładu psychiatrycznego. Podstawowym celem naukowym była ocena zasadności wprowadzania do Kodeksu karnego wykonawczego takiego obowiązku zawiadamiania i poprawności określenia przesłanek. Główną tezą badawczą było wykazanie, że zawiadomienia te spełniają istotną rolę w zakresie ochrony pokrzywdzonego i świadka oraz mają istotny

walor prewencyjny co do zawiadomienia jednostki Policji. Wyniki badania mają oryginalny charakter, gdyż dotyczą problematyki prawie nieporuszanej w literaturze. Badania tyczą się przede wszystkim problematyki krajowej, ale mogą być przydatne także w innych państwach, ze względu na to, że dotyczą oryginalnego środka. Artykuł ma istotne znaczenie dla nauki, gdyż zawiera pogłębioną analizę dogmatyczną, duży ładunek myśli teoretycznej, a także dla praktyki – wskazuje kierunki interpretacji przesłanek zawiadomienia i innych jego elementów, a tym samym może przyczynić się do jednolitego jego stosowania.

Słowa kluczowe: areszt śledczy, dyrektor zakładu karnego, pokrzywdzony, policja, sędzia penitencjarny, skazany, świadek, zakład karny, zawiadomienie, zwolnienie.

NOTIFICATION THAT A CONVICT HAS BEEN RELEASED FROM PRISON OR ANOTHER ISOLATION FACILITY

Summary

The article is of scientific, research-related nature and deals with the notification of a victim, a witness or a police station that a convict has been released from prison, a remand centre or a psychiatric hospital. The main scientific aim was to assess the justification for introducing such an obligation to Penalty Execution Code and appropriateness of determining its premises. The main research theses aim to show that the notification plays an important role in the protection of a victim and a witness and, in case of the notification of a police station, has a significant preventive value. The research findings are original in nature because they concern issues that are seldom discussed in literature. The research is nationwide but may be useful in other countries because it examines an original legal measure. The article is important to science because it contains a deepened dogmatic analysis and a big load of theoretical thought, as well as to the practice as it indicates directions of interpretation of notification premises and other elements of it, and thus can contribute to its uniform application.

Key words: remand centre, prison governor, victim, police, penitentiary court judge, convict, witness, prison, notification, release from prison

Cytuj jako: Stefańska B.J., *Zawiadomienie o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego i innego ośrodka odosobnienia*, „Ius Novum” 2021 (15) nr r, s. 31–50. DOI: 10.26399/iusnovum.v15.4.2021.28/b.j.stefanska

Cite as: Stefańska B.J. (2021) ‘Notification that a convict has been released from prison or another isolation facility’. *Ius Novum* (Vol. 15) 4, 31–50. DOI: 10.26399/iusnovum.v15.4.2021.28/b.j.stefanska